

NIEUWE VORM CULTUUREDUCATIE OP HET FLEVOLANDSE VMBO SLAAT AAN

➔ **TWEEDE CO-CREATIEJAAR BRACHT MEER VERDIEPING EN VERBREIDING**

expertisecentrum
cultuureducatie
flevoland

ALLE INVESTERINGEN VERDIENEN ZICH DUBBEL EN DWARS TERUG

Twee jaar nu hebben ze samen gewerkt en geleerd: de vmbo-docenten die deelnemen aan het co-creatietraject van FleCk: Samen bouwen aan de Flevolandse cultuur. Ze investeerden energie en creativiteit in het ontwikkelen van bouwstenen – inhoud en lessen – voor een leerlijn cultuureducatie. En tijd, tijd die de school hen bood en die ze zelf investeerden. Zeven docenten van het eerste uur concluderen dat alle investeringen zich dubbel en dwars terug verdienen.

De docenten van Stad College, Aeres VMBO Emmeloord, OPDC-Almere, SG Lelystad, ISG Arcus en SG De Rietlanden die die de afgelopen jaren hebben mee gebouwd aan een leerlijn

cultuureducatie voor het vmbo hebben hun leerlingen zien groeien. Ze kregen meer zelfvertrouwen, gingen beter samenwerken en zochten dat zelf ook op. Ze stapten over grenzen heen, leerden dat het niet erg is fouten te maken. Ze kregen kennis van zichzelf en van hun eigen Flevolandse omgeving.

In deze publicatie blikken we terug op het tweede jaar van Samen bouwen aan de Flevolandse cultuur en presenteren we de zes nieuwe bouwstenen die de docenten presenteerden tijdens de slotbijeenkomst van het tweede jaar op 4 juni 2019 in locatietheater Vis à Vis in Almere.

Reina Bartelink presenteert het prototype van Stad College

Het docententeam van ISG Arcus in Lelystad ontwikkelde als bouwsteen een Cultuurdag Plus voor leerlingen van klas 3 BBL/KBL en TL. Het vernieuwde concept focust op voorbereiding in de les en eigen keuzes van de leerlingen met als doel meer betrokkenheid te krijgen. Ook werd de workshopduur verlengd naar drie uur om meer verdieping te bereiken en werden de resultaten

gepresenteerd aan elkaar. “We wilden leerlingen zelf laten bepalen hoe de dag eruit zou zien, in de hoop dat er zo meer betrokkenheid ontstaat. Ze hebben zelf gekozen voor de workshops drum, gitaar, graffiti, dans, film en fotografie. Daarbij zijn ze buiten hun comfortzone gegaan, om te onderzoeken waar hun kwaliteiten liggen op cultureel gebied. Dat leverde mooie reacties op

bij de leerlingen. Als je van zo’n tien leerlingen hoort dat ze helemaal niet hadden verwacht het leuk te vinden, kun je wel concluderen dat dit een geslaagde bouwsteen is.”

Beeldend en CKV-docent Petra van der Gulik

CULTUURONDERWIJS EN PERSOONSVORMING

Edien Lammers, projectleider Cultuureducatie vmbo bij FleCk, licht toe. "Het ontwerpen van bouwstenen vertrekt vanuit het antwoord op de vraag: 'wat wil ik als docent mijn leerlingen meegeven?'. In het begin van ons traject hebben we onderzoek gedaan onder vmbo-leerlingen naar hun belevingswereld. Op basis van de resultaten hebben we drie thema's geformuleerd: jongerencultuur, kunst en techniek en kunst en cultuur als arbeidsperspectief. De docenten zijn met een van de thema's binnen hun eigen school verder gaan onderzoeken. 'Wat heb ik nodig om mijn leerlingen binnen het thema te inspireren, om ze te prikkelen, om ze te bewegen?'. Het antwoord op die vraag kan in Almere anders zijn dan in de Noordoostpolder."

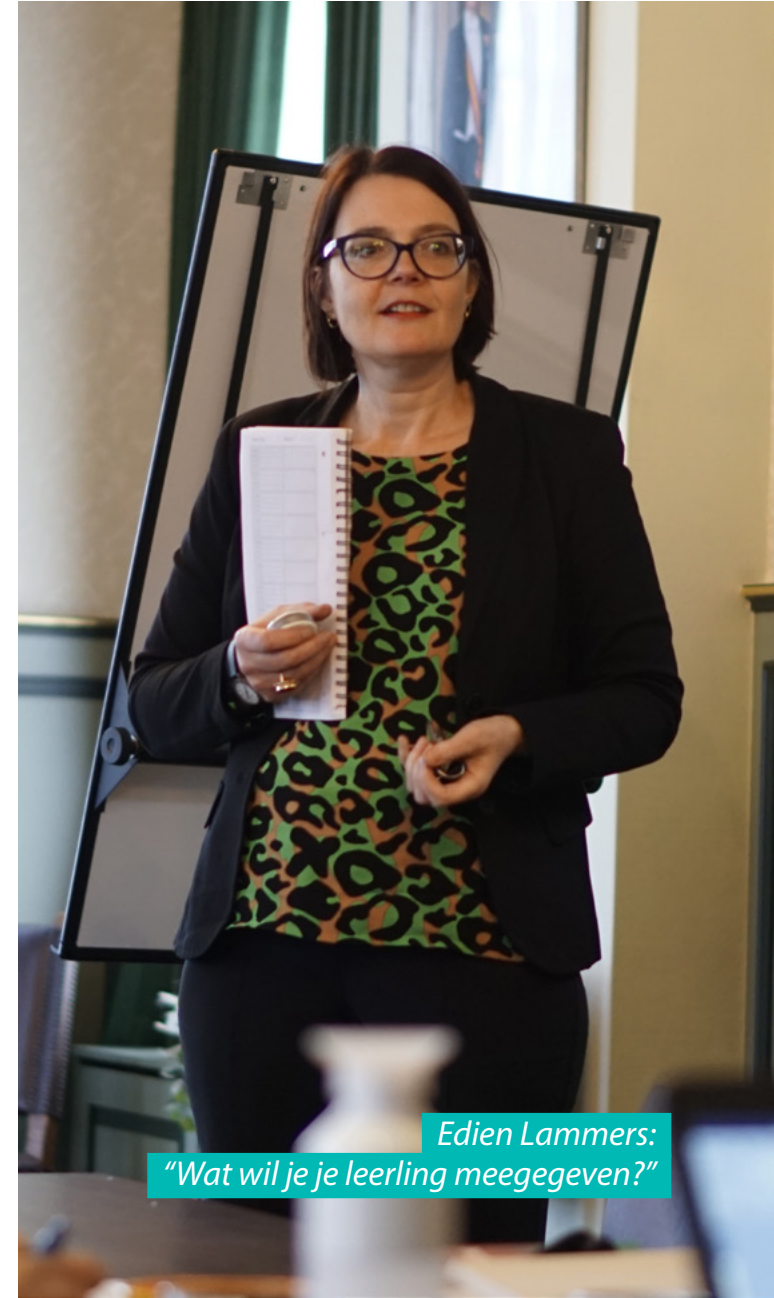
Daarna is gestart met het ontwerpen van de bouwstenenlesmodules die samengevoegd een leerlijn gaan vormen. Het ontwerpen gaat in co-creatie: de docenten, samen met hun lokale partner en culturele omgeving en hun leerlingen.

"In het eerste jaar van het co-creatietraject zijn zeven bouwstenen ontworpen, dit jaar hebben de docenten nog steviger de leerling en zijn ontwikkeling als uitgangspunt genomen. Dat kunst en cultuur bij uitstek middelen zijn om te werken aan persoonsvorming was natuurlijk

"Kunst en cultuur zijn een middel om te werken aan persoonsvorming"

al bekend bij de docenten, maar hier ook echt consequenties aan te verbinden in hun onderwijs is de grote winst van dit traject."

Na het eerste jaar vroegen de docenten om meer verdieping, zegt Edien. "Persoonsvorming, eigenaarschap, creativiteit, het zijn hele grote begrippen. Maar wat bedoel je er precies mee? Het antwoord op die vraag centraal stellen, werkt verhelderend. "We zagen dat de verdieping op de thema's en het gesprek erover door de docenten direct werd vertaald naar ideeën over de inhoud van en de didactische aanpak in de bouwstenen. Veel gebeurt daarbij vanuit ervaring en intuïtie, daarom vragen wij de docenten voorafgaand aan het testen van de bouwstenen (prototypes) in de lespraktijk een gerichte onderzoeksvraag op te stellen en hun eigen aannames te testen. Zo kun je meer grip krijgen op wat je doet als docent en wat daar de gevolgen van zijn"

Edien Lammers:
"Wat wil je je leerling meegeven?"

GROEIEND ZELFVERTROUWEN

De vier bouwstenen die in het tweede pilotjaar vanuit deze onderzoekende houding zijn ontwikkeld, hebben een aanpak en didactiek opgeleverd waarin de leerlingen meer met elkaar zijn gaan samenwerken. Hierdoor is winst behaald. Ingrid Suurland, kunstvakdocent op Aeres VMBO Emmeloord: "Je ziet ze groeien, de leerlingen. Ze werken aan hun presentatie, want hoe hou je iets interessant? En ze werken meer samen, dat gaat heel automatisch."

"Hun tolerantie groeit", zegt Wouter Horst, techniekdocent op het OPDC in Almere. "Ze zoeken elkaar op, werken samen en doen dat op basis van waar eenieder goed in is. Dat heeft ons echt een inzicht opgeleverd: de leerlingen waren zo betrokken dat onderlinge verschillen geen belemmering meer vormden. Hun zelfvertrouwen groeit. En ze leren dat het niet erg is om te falen."

"Leerlingen zoeken elkaar op en werken samen"

De derdeklassers GL van Aeres VMBO Emmeloord ontwikkelden een excursie voor tweedeklassers. Na hun eerste bezoek aan Schokland in 2018 bedachten zij een programma voor de tweede klas. Zij maakten toen kennis met het eiland via bestaand educatiemateriaal. Terug op school evalueerden ze hun excursie en bedachten hoe zij zelf een kennismaking met Schokland zouden vormgeven. Dit jaar onderzochten ze hun ideeën op haalbaarheid. "De leerlingen doorliepen daarbij de stadia van onderzoek, creatie, presentatie en evaluatie. Je zag ze groeien in hun rol, goed nadenken over hoe hou ik de presentatie interessant en hoe hou ik het spannend. Het was fantastisch om te zien." De derdeklassers stelden een excursie samen met realistische nieuwe opdrachten, veelal in spelvorm. De tweedeklassers gingen aan de slag met onder meer een puzzelspel en een Kahoot-kwis.

Beeldend docent Ingrid Suurland en CKV-docent Maris Lottman

De leerlingen van OPDC-Almere doorliepen een lessenreeks over kinetische kunst en kregen een workshop kettingreactie van kunstenaar Erik Fakkeldij. Ze leerden samen een kettingreactie te ontwerpen, bouwen en boeiend in beeld te brengen. Het filmpje wordt onderdeel van hun presentatie die de leerlingen houden aan het eind van de twee jaar die ze op OPDC zitten.

"Het werken met Erik gaf de leerlingen een boost voor hun zelfvertrouwen. Ze gingen samenwerken, leerden dat er af en toe dingen misgaan of niet gaan zoals ze bedacht hadden. Maakt niet uit, gewoon nog een keer proberen. Het was geweldig. Het hele lokaal werd in gebruik genomen, niet alleen de tafels. Erik wist ze te raken en te inspireren, maar andersom gebeurde het ook. Zijn uitgangspunt is dat creativiteit gebouwd kan worden. Nou, dat is wel bewezen."

Beeldend docent Celine Mooren en techniekdocent Wouter Horst

KIPPENVELMOMENTEN

Dat laatste beamen ook Nadieh Rijs en Reina Bartelink, kunstvakdocenten op Stad College in Almere. Nadieh: "Veel leerlingen hebben een laag zelfbeeld of horen vaak dat ze iets niet kunnen. De leerlingen moesten een kunstwerk maken. Toen we kunstenaars in de klas uitnodigden, leerden ze dat het gaat om het proces, niet om het resultaat. De professionals vertelden hen dat zij vaak de helft van wat ze maken, weggooien. Daardoor zagen de leerlingen in dat het niet erg is een foutje te maken."

De aanpak zorgde voor kippenvelmomenten. "Ik had bijvoorbeeld een leerling waar docenten niet echt zicht op konden krijgen. De leerlingen presenteerden hun eindwerk voor klasgenoten en docenten. Wij waren daar zelf niet bij", zegt Reina. "Dit meisje had een gedicht geschreven en een tekening gemaakt, waar heel veel van haar zelf in zat. Maar van tevoren zei ze dat ze dat niet allemaal wilde vertellen, omdat dat wel heel erg persoonlijk is. 'Hoeft niet, meid, laat maar gewoon je gedicht en tekening zien', stelde ik haar gerust. Maar uiteindelijk heeft ze dus een wervelende presentatie gehouden, waarin ze wel alles verteld heeft over de achtergrond van haar gedicht en tekening. En mijn collega's sloegen steil achterover. Dit hadden ze niet achter haar gezocht. Echt, ik krijg nu weer kippenvel als ik dit vertel."

Juist die co-creatie, de samenwerking met de eigen culturele omgeving, geeft de mogelijkheid tot verdieping, hebben Nadieh en Reina ervaren. In hun geval was dat met beeldend kunstenaars Mannie Krak en Foktje Verhoef. "Ze wisten perfect aansluiting te vinden bij onze vmbo'ers", zegt Nadieh.

Foktje: "Ik heb ze geprobeerd bij te brengen hoe creativiteit werkt. Dat het gaat om het proces en niet het resultaat. Dat je het resultaat moet loslaten. Dat is echt heel moeilijk, maar daarmee creëer je ruimte. Kunst en cultuur is wat mij betreft een taal, en door de leerlingen te leren

met hun creativiteit om te gaan, leer je ze een andere taal. Iets waar ze de rest van hun leven plezier van hebben".

Edien Lammers: Dit is precies de kern van de kunstvakken op school: de leerling leert een andere manier om zichzelf uit te drukken en te verbeelden dan bij de andere vakken en legt verbanden tussen zichzelf, de andere en de omgeving.

De derdeklassers BBL/KBL en TL van Stad College in Almere maakten een eindkunstwerk voor hun CKV-portfolio. Dat klinkt makkelijk, maar de docenten wilden dat de leerlingen hierbij de stappen van een creatief proces zouden doorlopen en hoe doe je dat met vmbo-leerlingen? "We nodigden twee Flevolandse kunstenaars uit die de leerlingen vertelden over hun creatieve proces. Wat wij willen, is dat ze gaan creëren zonder direct het eerste idee uit te gaan werken dat in hen opkomt of dat te doen wat iedereen doet." Foktje Verhoef en

Mannie Krak maakten de leerlingen duidelijk dat professionals met dezelfde vragen zitten als zij, dat ze ook verschillende pogingen ondernemen, fouten maken en dingen weggooien. Uiteindelijk presenteerde iedere leerling zijn eigen kunstwerk: een beeld, vlog, schilderij, dansoptreden, Minecraft-kunstwerk, performance, gedicht en tekening.

Beeldend docent Nadieh Rijs en dramadocent Reina Bartelink

GROEIEND NETWERK

In het tweede jaar Samen bouwen aan de Flevolandse cultuur zijn er meer samenwerkingen tussen scholen en hun culturele omgeving ontstaan: het Netwerk cultuureducatie vmbo Flevoland groeit. De vmbo-docenten maakten de afgelopen jaren onder meer kennis met:

- musea: Museum het Oude Raadhuis op Urk, Gasthuis de Lichtwachter op Schokland en Museum Batavialand;
- culturele instellingen: KAF – Kunstlinie Almere Flevoland, de BonteHond, De Nieuwe Bibliotheek, Schrijfbende;

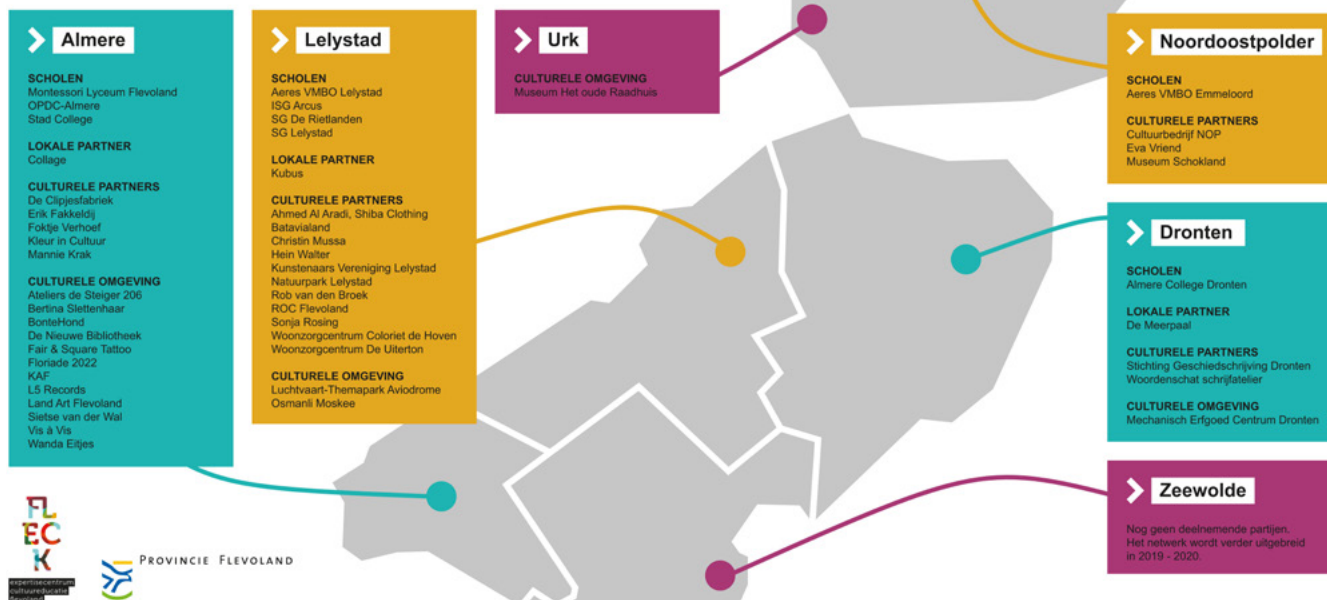
- creatieve industrie: Clipjesfabriek, Fair & Square Tattoo en L5-studio;
- de Osmanli Moskee in Lelystad, Land Art-kunstwerken, Floriade.

De kennismaking leidde in sommige gevallen tot een specifieke vraag vanuit de school aan culturele partijen.

De eersteklassers KBL/TL-leerlingen van SG Lelystad gingen naar Museum Batavialand. Maar hoe maak je museumbezoek leuk? Hoe zorg je ervoor dat leerlingen het ook interessant vinden? "Tijdens een eerste bezoek aan Batavialand verkenden de leerlingen het museum en onderzochten zij ieder voor zich wat ze bijzonder interessant en leuk vinden om te doen in een museum. Dit werd besproken in de klas en samen werden vier onderzoeksvormen bedacht: fotospeurtocht maken, top-3 samenstellen, interview met werknemers in het museum en onderzoek naar doe-activiteiten. Voor het tweede bezoek kozen de leerlingen passend bij de eigen interesse en een van de onderzoeksopdrachten. De uitwerkingen van de opdrachten kwamen samen in een boekje dat de leerlingen maakten voor de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs. 'Het is mooi om te zien hoe ze hun eigen weg vinden in een museum, hoe ze samenwerken en hoe ze enthousiast hun verhaal verder willen vertellen."

Beeldend docent Dennis Bohle

Netwerk cultuureducatie vmbo Flevoland

DESIGN THINKING

Edien: "We werken met design thinking, een methodiek waarmee je in kleine stappen een onderzoekende houding ontwikkelt en een creatief ontwikkelproces doorloopt. Je bepaalt eerst je onderzoeksvraag, dan verken je het onderwerp en verzamelt eigen ideeën en die van anderen. Je maakt een keuze om een van die ideeën of een combinatie ervan vorm te geven en gaat een prototype (eerste uitwerking) maken en die testen met de leerlingen. Je vraagt de leerlingen naar verbeterpunten en stelt op basis hiervan je lesinhoud of de aanpak bij. Natuurlijk zijn docenten gewend elke les te ervaren wat

wel en niet werkt in de klas en dit te herzien of bij te sturen. Ons traject voegt daar echter een belangrijke stap aan toe: voordat we ook maar iets zijn gaan ontwikkelen, hebben we eerst onderzoek gedaan naar de vmbo-leerling en hun kunst- en cultuurbegrip. Dat was al een *eye opener* voor de docenten die niet gewend zijn dit te doen. We vragen hen ook tussentijds regelmatig eigen aannames te testen in de klas, feedback van de leerlingen te vragen en daarop voort te borduren".

Design thinking proces: samen bouwen aan cultuureducatie in het vmbo

Kan kunst maken je verbinden met de mensen in de samenleving waar je normaal niet mee in aanraking komt? Om deze vraag te beantwoorden, creëerde het docententeam van SG De Rietlanden in Lelystad een bouwsteen bestaande uit twee onderdelen waarbij eerstklassers TL samenwerkten met kunstenaars en ouderen en mensen van andere culturen ontmoetten. Een groep leerlingen kreeg les van beeldend kunstenaar Rob van den Broek, om daarna met hem naar woonzorgcentrum De Hoven te gaan om bewoners te interviewen en te fotograferen. De andere leerlingen gingen samen met IKC-studenten van ROC van Flevoland aan de slag met modeontwerper Ahem Al Aradi om een wandkleed te ontwerpen. Beide bouwstenen smaken naar meer. "Op school doen ze het voor een cijfer. Hier doet kunst ertoe."

Beeldend docent Astrid Vogelzang

FLEVOLANDSE SAMENWERKING SPREEKT TOT VERBEELDING

In Flevoland weten we nu dat in co-creatie met docenten, het culturele veld en leerlingen lesinhoud ontwikkelen werkt, en wordt er de komende tijd volop inzet gepleegd op het derde jaar. "Ons co-creatie traject is niet onopgemerkt gebleven", weet Remko Willems, programmamanager van FleCk. "De Flevolandse samenwerking spreekt landelijk tot de verbeelding. We gaan door met de scholen die twee jaar geleden zijn begonnen met de pilot. Met de proeftuinsubsidie die we onlangs kregen, wordt de komende jaren een verdere verdieping tot stand gebracht. Behalve de eerste groep starten twee individuele scholentrajecten met hele kunstvakteams. Samen met onze lokale partners, de vmbo-scholen en hun culturele omgeving kunnen we op nog mooiere wijze verder gaan!"

"We gaan de komende jaren op een nog mooiere wijze verder"

LOKALE PARTNERS

Kubus in Lelystad, Collage in Almere en De Meerpaal in Dronten zijn nauw verbonden met het FleCk-traject. Educatief medewerkers van deze organisaties zijn al twee jaar aanwezig bij de sprint-bijeenkomsten met de scholen en ontwikkelen en organiseren met hen mee.

Zij vervullen ook een rol in het aandragen van geschikte kunstenaars of culturele organisaties uit hun netwerk. Tevens vervullen zij een rol in de procesbegeleiding bij de individuele scholentrajecten van Porteuum en het Montessori College Flevoland.

SAMEN BOUWEN AAN DE FLEVOLANDSE CULTUUR

In 2017 is FleCk, het expertisecentrum voor cultuureducatie in Flevoland, samen met negen vmbo-scholen en de drie lokale partners Collage, De Meerpaal en Kubus begonnen met de pilot Samen bouwen aan de Flevolandse cultuur. Na een jaar intensieve co-creatie via de design thinking-methodiek wilden zeven scholen door, een school koos voor een tussenjaar en een school ging niet door. In januari 2019 startten de drie SVOL-scholen een individueel Porteuum-traject met FleCk. Hierbij was er een grote begeleidende rol voor de lokale partner Kubus. Het Montessori College Flevoland in Almere

startte in september 2019 een individueel traject met het hele kunstcluster. Eind 2019 wordt het co-creatietraject onderdeel van de Proeftuin Vmbo & Flevolandse cultuur. FleCk wil het komende jaar nog meer de focus leggen op de onderzoeksvaardigheden van de docenten, de leerlingen blijven betrekken bij het traject en zich meer richten op de culturele partners: hoe kunnen we hen enthousiast maken voor het co-creëren van betekenisvol vmbo-onderwijs met de scholen en hoe kunnen we de design thinking werkwijze overdragen.

COLOFON

Tekst

Kees Bakker Communicatie
Met dank aan Astrid Rass

Fotografie

Shot By Silla

Design en vormgeving

fresh focus
© FleCk, september 2019

Vis à Vis
pRESENTe
SUR

FleCk

T: 0320 22 15 24

E: info@cultuureducatieflevoland.nl

Agorabaan 3 8244 JS Lelystad
Postbus 354 8200 AJ Lelystad

WWW.FLECKVMBO.NL

